

Råd om værdipapirhandel

Rådgivning

Den rådgivning, du får i banken, tager altid udgangspunkt i din investeringsprofil. Profilen fastlægger du og din rådgiver ud fra dine oplysninger om blandt andet formålet med investeringen, tidshorisonten for investeringen og din risikovillighed. Profilen er grundlaget for bankens anbefaling af aktier og obligationer.

Du afdækker din investeringsprofil ved at tage stilling til

- din finansielle situation
- hvad formålet er med din investering
- hvor lang din tidshorisont er
- hvilken risiko du er villig til at løbe
- din erfaring med at investere.

Hvis du har flere depoter, kan du vælge en profil for hvert depot. Er dit depot f.eks. omfattet af en aftale om investering, er det den aftale, der fastlægger din investeringsprofil.

Din finansielle situation

Før du investerer, bør du danne dig et overblik over, hvor stor din formue er. Formuen kan f.eks. bestå af pensionsordninger, friværddi i boligen, investeringer i værdipapirer, kontanter og egen virksomhed. Her ser vi på investering af pensionsopsparing og frie midler, det vil sige friværddi i boligen, kontant opsparing m.m.

Pensionsmidler

Når du indskyder penge på en kapital-, rate- eller selvpension, er beløbet bundet til pensionstidspunktet - for ratepension dog indtil den sidste rate er udbetalt. Du har forskellige muligheder for at investere de bundne midler. Dette beskriver kun, hvordan du investerer via eget depot.

Frie midler

Når du har dannet dig et overblik over dine frie midler, skal du overveje, hvor meget du vil investere. Det har betydning for, hvilke og hvor mange forskellige værdipapirer det er fornuftigt at købe. Du skal være opmærksom på, at hvis beløbet ikke er så stort, bliver afkastet påvirket forholdsmæssigt meget af omkostningerne, og afhængigt af hvad du har investeret i, kan det medføre tab. Du skal desuden overveje, om du har behov for et løbende afkast, f.eks. til husleje eller lignende. Hvis det er tilfældet, kan det være en fordel at investere nogle af pengene i obligationer, der giver løbende renteudbetalinger.

Formål

Det er vigtigt at have et klart formål med en investering. Vi skelner mellem

- opsparing til pension
- privates opsparing af frie midler
- virksomhedens opsparing af frie midler
- midler, der er under virksomhedsskatteordningen (ordningen bruges ofte af selvstændige, f.eks. advokater, læger gælder særlige regler for, hvilke typer af værdipapirer der må investeres i. Derfor skal du altid oplyse det til din rådgiver, hvis du er omfattet af denne ordning).

Når vi skelner mellem fire formål, skyldes det, at afkastet af investeringer beskattes forskelligt. Det betyder blandt andet, at der er forskel på, hvordan du bør sammensætte dine investeringer, alt efter om du investerer via et pensionsdepot eller med frie midler.

Tidshorisont

Tidshorisonten er den periode, der går, fra du investerer, til du forventer, du skal bruge pengene. Tidshorisonten har blandt andet betydning for, hvilke typer af værdipapirer du bør vælge.

Hvis du skal bruge nogle af pengene inden for kort tid, bør du investere i papirer, hvor risikoen for kursfald er begrænset. Hvis du allerede skal bruge pengene inden for et år, bør du overveje, om det overhovedet er hensigtsmæssigt at investere, fordi omkostningerne måske tager en stor del af afkastet.

Du bør jævnligt vurdere, om den tidshorisont, du har investeret ud fra, fortsat passer. I takt med at du nærmer dig det tidspunkt, hvor du skal bruge pengene, bør du overveje at reducere andelen af aktier og købe flere obligationer.

Risiko

Når man taler om risiko i forbindelse med investering, er det den risiko, man er villig til at løbe for at få et højere afkast. Afkast og risiko følges sædvanligvis ad - jo større afkast du satser på at få, jo større risiko har du også for at tabe pengene. Risikoen ligger i, at kursen kan være faldet, når du skal bruge pengene.

Banken anbefaler, at aktieandelen passer til din risikovillighed. Jo højere afkast du satser på, jo højere risiko må du løbe, og jo større aktieandel bør du have i din portefølje. Vi opdeler risikovilligheden i minimal, almindelig og høj.

Der kan være stor forskel på, hvordan man opfatter risiko. Det er derfor vigtigt, at du tager udgangspunkt i dine egne forhold.

Din erfaring med at investere

Hvor stor erfaring du har med at investere, hænger sammen med, hvor længe og hvor ofte du har handlet værdipapirer.

Selvom du kun har investeret i et år, kan du godt have stor erfaring, hvis du f.eks. handler hver dag og følger markedet tæt. Du kan også have haft dit depot i 20 år, men have begrænset erfaring, hvis du stort set aldrig handler og kun sjældent ser på dine investeringer.

Erfaring kan også opnås, hvis du dagligt via dit arbejde eller uddannelse følger med i den økonomiske udvikling og de finansielle markeder.

Hvis du har begrænset erfaring med at investere, anbefaler vi, at du vælger en ikke-risikofyldt sammensætning af dine investeringer.

Skat

Dine skatteforhold er en vigtig del af investeringsprofilen.

Derfor er det også vigtigt, at du har overblik over din skat, inden du investerer. Bankens rådgiver om skat i forbindelse med konkrete handler, men påtager sig ikke ansvaret for rådgivning om dine øvrige skatteforhold. Derfor anbefaler vi, at du rådfører dig med en revisor, hvis du er i tvivl om en investerings indflydelse på dine personlige skatteforhold.

Fordeling mellem aktier og obligationer

Når du har afklaret din investeringsprofil, er næste skridt at se på fordelingen mellem aktier og obligationer. Det vigtigste for fordelingen mellem aktier og obligationer er risiko og tidshorisont. Jo højere risikovillighed og jo længere tidshorisont, jo flere aktier anbefaler vi. I banken får du rådgivning om, hvilken fordeling der passer bedst til din investeringsprofil.

Alle vores anbefalinger tager udgangspunkt i din investeringsprofil og bankens forventninger til fremtiden på de finansielle markeder. Når vi anbefaler en bestemt fordeling af papirer, er det, fordi vi mener, at det er den optimale fordeling netop på det tidspunkt, du får anbefalingen. Da der er tale om forventninger, kan vi naturligvis ikke give dig en garanti for, at det går, som vi forventer.

Hvis du har andre forventninger til fremtiden end banken, kan du enten selv eller sammen med din rådgiver vælge værdipapirer, der passer til dine forventninger.

Valg af konkret investering

Når du har valgt de regioner og sektorer, du vil investere i, skal du vælge konkrete værdipapirer. I de følgende afsnit kan du læse om

- obligationer
- aktier
- investeringsforeningsbeviser.

Obligationer

En obligation er et gældsbevis, hvor udstederen forpligter sig til at betale et fast beløb over en bestemt periode. Afkastet af en obligation består af

- renter, der beregnes ud fra obligationens pålydende værdi

Råd om værdipapirhandel

- kursgevinster/-tab i forbindelse med udtrækning eller som forskellen mellem købs- og salgskurs.

Når du køber en obligation med en fast rente, betaler du en kurs, der er afhængig af den aktuelle markedsrente. Hvis markedsrenten stiger, falder kursen, alt efter hvor kursfølsom obligationen er. Kursfølsomheden på en obligation afhænger af, om den har en kort eller en lang løbetid, og det kalder man obligationens varighed. Jo længere løbetid, jo mere kursfølsom er obligationen.

Risiko

Risikoen ved en investering i obligationer kan opdeles i tre:

- Risikoen for, at markedsrenten stiger - det betyder, at kursen falder.
- Risikoen for, at valutaen falder i kurs - det påvirker afkastet negativt.
- Risikoen for, at udstederen ikke kan betale pengene tilbage.

Valutarisiko

Udenlandske obligationer har - i forhold til obligationer udstedt i danske kroner - en valutarisiko.

Ændringer i valutakursen kan påvirke dit afkast på obligationen i enten positiv eller negativ retning.

Hvis du f.eks. har købt en norsk obligation, og norske kroner falder med fem procent i forhold til danske kroner, reduceres dit samlede afkast i danske kroner med fem procent. Hvis norske kroner derimod stiger med fem procent i forhold til danske kroner, stiger afkastet i danske kroner med fem procent.

Der kan være flere grunde til at købe udenlandske obligationer.

Mange udenlandske obligationer giver en høj rente, og det kan være en fordel at investere i udenlandske obligationer for at sprede risikoen. Desuden kan du have en forventning om, at valutakursen stiger i forhold til danske kroner.

På grund af de større handelsomkostninger, og opbevaringsomkostninger bør investeringen være af en rimelig størrelse.

Udstederrisiko

Der findes tre primære udstedere af obligationer:

- Lande (statsobligationer)
- Realkreditinstitutter (realkreditobligationer)
- Selskaber (erhvervsobligationer)

Alle tre typer af udstedere kan være danske eller udenlandske. Specielt for statsobligationer er det vigtigt at skelne mellem udstedere fra "etablerede lande", f.eks. Danmark, USA eller Tyskland, og udstedere fra "nye markeder", f.eks. Brasilien, Venezuela eller Argentina. Obligationer fra de "nye markeder" er ofte mere risikable, da de enkelte landes økonomiske systemer ikke er så veludviklede som de "etablerede landes".

Statsobligationer

En af de sikreste investeringer, du kan foretage som dansk investor, er at købe danske statsobligationer.

Du løber ingen valutarisiko, og risikoen for, at Danmark ikke kan overholde sine tilbagebetalinger, er minimal.

Obligationerne er typisk stående lån, det vil sige, at du får renter en gang om året. Obligationen betales tilbage til kurs 100 på det tidspunkt, hvor obligationen udløber. Din risiko for tab er mindst, hvis du køber en statsobligation, der udløber på det tidspunkt, hvor du forventer at skulle bruge pengene.

Danske statsobligationer er særligt egnede, hvis du ønsker en sikker investering og har en klar ide om, hvornår du skal bruge pengene. Der er lidt større risiko forbundet med, at investere i udenlandske obligationer fra et af de andre "etablerede lande", f.eks. USA, Sverige eller Norge. Det skyldes, at du her også har en valutarisiko. Det er mest risikabelt at investere i udenlandske obligationer fra et af de "nye markeder", f.eks. Brasilien, Venezuela eller Argentina. Her er der både en valutarisiko og en større risiko for, at udstederen ikke lever op til sine forpligtelser. Vi anbefaler altid, at udenlandske obligationer kun udgør en lille del af de samlede investeringer, specielt hvis udstederen er fra et af de "nye markeder".

Realkreditobligationer

Gennem en lang årrække har danskerne finansieret deres boliger ved at optage realkreditlån. Derfor er det danske marked for realkreditobligationer stort og veludviklet.

Realkreditinstitutterne formidler og administrerer lånene, men boligejerne har reelt lånt pengene af de investorer, der har købt obligationerne. Det betyder, at de renter og afdrag, boligejerne betaler, tilfalder investorerne, mens realkreditinstituttet kun beholder administrationsbidragene. Realkreditinstitutterne tager sig af alle praktiske forhold omkring lånene og udstedelse af obligationer. Boligejeren kommer altså aldrig i direkte kontakt med investør.

Udstederrisikoen på det danske realkreditmarked er forholdsvis lav. Det hænger sammen med, at den enkelte låntager nøje kreditvurderes, samtidig med at realkreditinstitutterne har sikkerhed i låntagerens ejendomme. Der findes to hovedtyper af realkreditobligationer i Danmark, nemlig rentetilpasningslån og konverterbare realkreditobligationer. Realkreditlignende obligationer kan også købes i andre lande.

Rentetilpasningslån

Rentetilpasningslån er stående lån, hvor du får renter en gang om året. Obligationen tilbagebetales til kurs 100 på det tidspunkt, den udløber. Disse obligationer ligger risikomæssigt meget tæt på statsobligationer, og mange bruger dem som et alternativ til statsobligationer.

Konverterbare realkreditobligationer

En konverterbar realkreditobligation udbetaler rente og ordinære afdrag hvert kvartal til forskel fra statsobligationer og rentetilpasningslån. Når en realkreditobligation er konverterbar, har boligejeren ret til at indfri sit gamle lån og optage et nyt. Hvis boligejeren skifter til et lån med lavere rente, bliver dine obligationer udtrukket til kurs 100, også selv om kursen på din obligation er over 100. Det vil sige, at du skal ud at købe en ny obligation med de omkostninger, det medfører, og samtidig må du acceptere en lavere rente end den, du fik på de "gamle" obligationer. Denne ekstra risiko ved konverterbare realkreditobligationer er en væsentlig årsag til, at du generelt får et lidt større afkast end på tilsvarende statsobligationer.

Boligejernes mulighed for at opsiges sit lån før tid gør, at obligationens løbetid forkortes, og derfor kan du ikke regne med den varighed, der står i kurslisten fra NASDAQ OMX Copenhagen A/S. Jo hurtigere du modtager en del af din oprindelige investering, jo kortere bliver obligationens varighed i forhold til obligationens løbetid. Realkreditobligationer er særligt egnede, hvis du har brug for et løbende afkast og ønsker en investering, der giver lidt mere i rente end statsobligationer. Du skal være opmærksom på, at de kvartalsvise udtrækninger kan svinge meget fra termin til termin.

Erhvervsobligationer

Det er blevet mere almindeligt, at store virksomheder udsteder obligationer, når de har behov for at låne penge. Erhvervsobligationer giver ofte et større afkast end f.eks. statsobligationer, da risikoen for, at låntager ikke kan tilbagebetale lånet, typisk er højere. Hvis en virksomhed kommer i økonomisk vanskeligheder, vil obligationen falde i kurs.

Der er stor forskel på risikoen ved erhvervsobligationer, da de udstedes af både kendte og solide selskaber og af mindre solide selskaber. Når du skal vurdere risikoen ved en erhvervsobligation, kan du hente hjælp i banken, som kan finde oplysningerne via de internationale kreditvurderingsbureauer, f.eks. Standard & Poors eller Moody's.

Erhvervsobligationer er egnede, hvis du ønsker et højere afkast af din obligationsinvestering. Risikoen er, at det kan gå anderledes, end kreditvurderingsbureauerne vurderer. Derfor anbefaler vi altid, at du spreder din investering på en række virksomheder - særligt hvis du vælger selskaber med en lavere kreditvurdering - og at erhvervsobligationer kun er et supplement til dine øvrige investeringer.

Danske indeksobligationer

Råd om værdipapirhandel

Værdien af en indeksoption justeres løbende ud fra et givent prisindeks. Når du køber en indeksoption, sikrer du dig, at prisstigningen ikke udhuler værdien af investeringen. Med andre ord opnår du et fast realafkast i procent ud over inflationen, uanset hvordan inflationen udvikler sig.

Indeksoptioner kan udstedes af enten et land, et realkreditinstitut eller et selskab, og risikoen kan derfor være meget forskellig. I Danmark er det mest almindelige, at udstederen enten er et realkreditinstitut eller en statsgaranteret virksomhed, og derfor er risikoen for manglende betalinger oftest minimal.

Hvis du investerer i indeksoptioner udstedt den 1. januar 1999 eller senere, indgår afkastet i grundlaget for den skat, du betaler af pensionsafkastet. For indeksoptioner udstedt før den 31. december 1998 gælder der særlige regler. Uanset om du investerer frie midler eller pensionsmidler i indeksoptioner, anbefaler vi, at du kun placerer en mindre del af midlerne i indeksoptioner.

Aktieindekserede obligationer

Generelt giver langt de fleste aktieindekserede obligationer mulighed for at få del i en fremtidig stigning i aktiemarkedet, uden at du risikerer at miste hele investeringen. For denne sikkerhed giver du afkald på noget af afkastet. Det kan blandt andet ske ved, at

- du ikke får del i hele afkastet, men f.eks. kun i 80 procent af afkastet
- der er loft over, hvor meget du i alt kan tjene på stigninger i aktiemarkedet - f.eks. giver du afkald på stigninger over 35 procent.

Aktieindekserede obligationer findes i mange varianter. Hvordan den enkelte aktieindekserede obligation er sammensat, står altid i det materiale, du kan få udleveret, når du investerer.

Aktieindekserede obligationer er for investorer, der ønsker et afkast, som afspejler aktiemarkedets høje afkast, og samtidig ønsker større sikkerhed, end aktieinvesteringer normalt giver. Du skal være opmærksom på, at selvom aktieindekserede obligationer ofte kaldes for garanterede obligationer, så er der altid - ligesom ved almindelige obligationer - en risiko for, at udstederen ikke overholder sine forpligtelser.

Aktier

Når du køber en aktie, køber du en del af en virksomhed og dens forventede fremtidige indtjening. Aktien kan give visse rettigheder, f.eks. udbytte og stemmeret på generalforsamlingen.

Den kurs, du betaler for en aktie, afhænger af udbud og efterspørgsel og afspejler alle markedsdeltageres aktuelle forventninger til selskabet.

Risiko

Risikoen ved at investere i aktier er, at der kan ske uforudsete ændringer, der kan påvirke kursen.

Der er tre forhold, der påvirker virksomheden og dermed vurderingen af den:

- Interne forhold, f.eks. hvor dygtig ledelsen er, og hvor god virksomheden er til at tjene penge og omstille sig.
- Eksterne forhold, f.eks. hvordan virksomheden klarer sig i forhold til konkurrenterne, og hvordan udsigterne er for hele branchen.
- Samfundsøkonomiske forhold, f.eks. renteutviklingen og den økonomiske udvikling på virksomhedens vigtigste markeder.

Afkast

Afkastet af aktieinvesteringer svinger mere end afkastet på obligationer. Når langsigtede investorer alligevel køber aktier, er det, fordi de forventer et bedre afkast, end de kan få på obligationer. Afkastet af en aktie består af udbytte og kursudvikling. Udbyttet er typisk en mindre andel af det samlede afkast og er den del af virksomhedens overskud, generalforsamlingen beslutter at udbetale til aktionærer-

ne. Kursudviklingen på aktien er normalt det, der har størst betydning for dit afkast som investor.

Du kan investere i udenlandske og danske aktier. Udenlandske aktier har ud over kursrisikoen også en valutarisiko, der kan have stor indflydelse på det samlede afkast.

For at få det største afkast er det afgørende, at man følger markedet meget tæt, og selv er i stand til at tage beslutninger om, hvornår de enkelte aktier bør skiftes ud. Investering direkte i udvalgte aktier er derfor for investorer, der har en særlig interesse i selv at følge selskaberne - og selv har den nødvendige tid. Hvor stor en del af din opsparing du bør placere i aktier, afhænger af din risikovillighed og tidshorisont.

Investeringsforeningsbeviser

Du kan købe aktier og obligationer gennem en investeringsforening. En investeringsforening er en forening, hvor medlemmerne går sammen om at investere. De fleste investeringsforeninger samarbejder med en eller flere banker, og navnet på foreningen fortæller ofte, hvilken bank foreningen samarbejder med. Foreningerne er uafhængige af banken, og det vil blandt andet sige, at de har deres egen direktion og bestyrelse uden repræsentanter fra banken. I Møns Bank samarbejder vi blandt andet med bankInvest.

Uanset om du investerer et stort eller et lille beløb, vil foreningen sørge for en professionel pleje af investeringen, herunder at den spredes på mange forskellige afdelinger og papirer, så risikoen mindskes.

At en investering spredes vil sige, at selvom foreningen investerer i en aktie eller obligation, der klarer sig meget dårligt, så vil den kun fylde så lidt i den samlede investering, at den får lille betydning for det samlede afkast. Det kræver en ganske stor investering, hvis du selv skal have mulighed for at sprede din investering på lige så mange værdipapirer.

Obligationsafdelinger

Vælger du en obligationsafdeling, investerer foreningen dine og de øvrige investorers penge i forskellige obligationstyper (enten danske eller udenlandske). For hver eneste afdeling findes en meget nøje "varedeklaration", der præcist beskriver, hvad afdelingen må investere i. Samtidig kan du få en oversigt over alle de værdipapirer, afdelingen har investeret i for tiden. Du kan få oplysningerne på investeringsforeningens hjemmeside eller ved at spørge din rådgiver.

Aktieafdelinger

Vælger du en aktieafdeling, køber foreningen aktier for pengene. De fleste aktieafdelinger er spredt på en række forskellige lande, brancher og selskaber. Men der er afdelinger, som investerer i f.eks. selskaber inden for en enkelt branche. Det giver mulighed for at opnå meget store afkast, når det går godt for branchen. Omvendt kan værdien falde meget, hvis det går dårligt for branchen.

Der findes også enkelte afdelinger, som investerer i både obligationer og aktier. Af skattemæssige årsager er de ikke særligt udbredte, og de kræver særlig opmærksomhed, hvis du investerer frie midler.

Investeringsforeningsbeviser kan generelt bruges til de fleste former for opsparing, uanset om du investerer frie midler eller din pensionsopsparing. Hvis du driver virksomhed og bruger virksomhedsskatteordningen, må du ikke købe investeringsforeningsbeviser for virksomhedens midler.

Basis foreninger

Basis foreninger - det stabile element i bankens anbefaling. Tilsammen dækker foreningerne alle de væsentligste investeringsområder i verden. Anbefalingen kan ændre sig lidt over tid, men den vil være relativt stabil. Vi anbefaler altid, at du placerer den største del af investeringen i disse afdelinger.

Special foreninger

Specialforeningerne er et supplement. De er mere kortsigtede anbefalinger, bliver derfor løbende udskiftet. Specialforeningerne er samtidig typisk mere snævre i deres investeringsområde. Risikoen

Råd om værdipapirhandel

bliver større og større, når du bevæger dig fra basis foreninger over mod de specialiserede foreninger.

Risiko ved investeringsforeningsbeviser

Selvom investeringsforeninger spreder risikoen ved at investere i mange forskellige aktier eller obligationer, er der en risiko ved at investere. Risikoen ved at investere i investeringsforeningsbeviser oplever du som kursudsving. En god tommelfingerregel er, at afdelinger med obligationer er mindre risikobetonede end aktiebaserede afdelinger. Desuden kan beviser med udenlandske papirer svinge mere i kurs end danske beviser, fordi valutakurserne også ændrer sig. Der findes afdelinger med udenlandske værdipapirer, der har reduceret valutarisikoen væsentligt. Specialiseringsgraden har også stor betydning. Investerer en afdeling i et snævert område, er risikoen stor - og omvendt er risikoen lav, hvis afdelingen investerer i et bredt område. Nogle afdelinger investerer i et så afgrænset område, at de på trods af risikospredning kan svinge lige så meget i kurs som en enkelt aktie.

Risikoen går ofte hånd i hånd med afkastet. Ønsker du, at din investering skal vokse stabilt, må du også acceptere et lavere afkast. Søger du et højt afkast, må du løbe en højere risiko.

Afkast

Afkast af investeringsforeningsbeviser består af udbytte og kursudvikling. De fleste afdelinger betaler udbytte, der består af

- optjente renter
- kursgevinster på solgte obligationer
- udbytte fra de aktier, afdelingen har investeret i
- kursgevinster på aktier, der har været i afdelingens beholdning i mindre end tre år. De forskellige afdelinger giver udbytte mellem en og fire gange om året.

Der findes også akkumulerende afdelinger, der kan opdeles i almindelige afdelinger og i særlige afdelinger, som er tilpasset pensionsopsparing (PAL-afdelinger). De akkumulerende afdelinger udbetaler ikke udbytte, men geninvesterer alle nettoindtægter. Det vil sige, at man opsamler overskuddet i formuen, og derfor består afkastet kun af kursstigninger på beviserne. Du må kun købe PAL-afdelinger for dine pensionsmidler, da de er fritaget for den selskabsskat, der gælder for almindelige akkumulerende afdelinger.

Dit afkast afhænger især af udviklingen på investeringsmarkederne. Du kan derfor ikke regne med et fast tilbagevendende afkast hvert år.

Obligationensafdelinger giver generelt et mere stabilt afkast end aktieafdelinger, hvor afkastene kan svinge meget fra år til år.

Omkostninger

Investeringsforeningerne trækker deres omkostninger fra i afkastet. Betalingen dækker blandt andet administration og handelsomkostninger i foreningen. Omkostningerne er forskellige fra afdeling til afdeling, og du kan se, hvad omkostningerne har været de seneste år på investeringsforeningernes hjemmesider. Samt på din årsoversigt.

Samarbejdsaftaler

Møns Bank samarbejder med flere investeringsforeninger. Se bankens hjemmeside for oversigt over samarbejdsaftaler, herunder provisions aftaler.

Information

Hvis du er medlem af en investeringsforening, har du adgang til mange informationer om investeringerne. På foreningens hjemmeside kan du se beregninger af afkast og søge information om afdelingens formue og sammensætning af værdipapirer, lande og sektorer. Derudover kan du få information i de trykte medlemsrapporter.

Skal du købe enkelte værdipapirer eller investeringsforeningsbeviser?

Ønsker du at investere i enkelte værdipapirer, bør du råde over et større beløb og have erfaring med at investere - og du bør have interesse for og den nødvendige tid til at følge investeringerne. Hvis du skal investere et mindre beløb, ikke interesserer dig særligt meget for investering og hverken har den store erfaring med at investere eller ønsker at bruge tid på at følge investeringerne, kan det være en god ide at investere gennem en investeringsforening. Her betaler du foreningen for at pleje dine investeringer.

Værd at vide, når du investerer

Her får du en kort introduktion til, hvor og hvordan du kan handle værdipapirer, og hvilke omkostninger der er forbundet med at handle.

Hvor kan du handle værdipapirer?

Du kan handle værdipapirer via din rådgiver eller via Netbank. Uanset om du handler gennem din rådgiver eller Netbank skal du altid tage udgangspunkt i din aktuelle investeringsprofil.

Rådgiver

Skal du handle med værdipapirer første gang, anbefaler vi, at du aftaler et møde med din rådgiver. På mødet afklarer du og rådgiveren din investeringsprofil, der gør rådgiveren i stand til, at rådgive dig om investering og udvælge konkrete værdipapirer ud fra dine ønsker og behov. men det er dig, der træffer valget.

Du kan handle værdipapirer ved at ringe til banken mellem kl. 9.00 og 16.00 mandag til fredag, torsdag dog til kl. 17.00.

Du handler på egen hånd, men der findes en række værktøjer, der giver dig et godt beslutningsgrundlag, inden du investerer. Du kan f.eks. få nyheder, lave dine egne kurslister, få en grafisk præsentation af depotsammensætningen eller opstille en agent, der overvåger kursen og giver dig besked, når kursen når det ønskede niveau.

Handelstyper

Der findes tre måder at handle på, nemlig

- børshandel
- strakshandel
- limitering.

Du kan læse mere om handelsformerne i folderen "Forretningsbetingelser for handel med værdipapirer".

Insiderhandel

Du må ikke købe, sælge eller opfordre andre til at købe eller sælge et værdipapir, hvis du har intern viden, der kan have betydning for handlen. Har du f.eks. kendskab til informationer om udstederen, der kan påvirke prisen på papiret, og som ikke er offentliggjort og videregivet fra fondsbørsen, må du hverken handle papirer selv eller opfordre andre til at handle værdipapirer.

Omkostninger

Når du handler værdipapirer, er der to typer omkostninger - handelsomkostninger og depotgebyrer. Oplysninger om handelsomkostninger findes i folderen "Forretningsbetingelser for handel med værdipapirer".

Sådan følger du op på dine investeringer

Vi lever i en verden, hvor mange ting kan ændre sig i løbet af kort tid. Hvis dine forudsætninger og mål ændrer sig, bør du overveje, om du skal ændre i sammensætningen af dine investeringer og eventuelt tilpasse depotsammensætningen, så den stemmer overens med din investeringsprofil. Det er afgørende, at din investeringsprofil afspejler din aktuelle situation.

Du skal være opmærksom på, at banken ikke overvåger og følger op på dine investeringer, medmindre du har indgået en særlig aftale med banken.

Råd om værdipapirhandel

I Møns Bank giver vi gerne gode råd og anbefalinger af investering, men vi kan dog ikke garantere, at vores anbefalinger altid kommer til at holde stik. Forventningerne til fremtiden bygger nemlig på forudsætninger, som efterfølgende kan ændre sig, og derfor ændrer bankens anbefalinger sig, i takt med at forventningerne til fremtiden ændrer sig.

Selvom banken rådgiver og giver dig anbefalinger, er det dig, der beslutter, hvilke papirer du skal købe. Så risikoen for den efterfølgende kursudvikling ligger kun hos dig, uanset om kursudviklingen bliver positiv eller negativ.